

امنیت در نظام سیاسی اسلام

کتاب اندیشه بهرام اخوان کاظمی

امنیت در نظام سیاسی اسلام

دکتر بهرام اخوان کاظمی

(اسادیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه شیراز)

ناشر: انتشارات کانون اندیشه جوان

طراح گرافیک: سید کیانوش سمادت‌نستد

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

چاپ اول: ۱۳۸۵

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

قیمت: ۲۹۰۰ تومان

کانون اندیشه جوان

اخوان کاظمی، بهرام، ۱۳۴۱ -

امنیت در نظام سیاسی اسلام / بهرام اخوان کاظمی. - تهران: کانون اندیشه جوان، ۱۳۸۵.

۲۹۱ ص ۲۹۰۰۰ ریال ۹-۸۷-۸۷۱۱-۹۶۴

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا

۱. امنیت داخلی - جنبه‌های مذهبی - اسلام، ۲. امنیت فردی - جنبه‌های مذهبی - اسلام،

۳. امنیت ملی - جنبه‌های مذهبی - اسلام، الف. کانون اندیشه جوان، ب. به عنوان.

الف ۳۶ الف / ۲۳۱ BP ۲۹۷ / ۱۸۴۲

کتابخانه ملی ایران ۱۳۳۵۵ م ۸۵۰

نمایشگاه و فروشگاه دانش: تقاطع بزرگراه شهید مدرس و خیابان شهید بهشتی،

پلاک ۱/ ۲۷۱ تلفن ۸۸۷۳۰۴۴۶ - ۸۸۵۰۳۳۲۱

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

۹	پیشگفتار
۱۱	مقدمه
۱۵	فصل اول: کلیات و مفاهیم: بررسی ابعاد امنیت
	۱۷ مقدمه. ۱۹ بخش اول: مفهوم امنیت. ۲۳ بخش دوم: ابعاد امنیت.
	۲۳ گفتار اول: امنیت فردی. ۲۵ گفتار دوم: امنیت اجتماعی. ۲۵ گفتار
	سوم: امنیت ملی. ۲۸ گفتار چهارم: امنیت سیاسی. ۳۲ گفتار پنجم:
	امنیت فرهنگی. ۳۶ گفتار ششم: امنیت اقتصادی. ۳۸ گفتار هفتم:
	امنیت حقوقی یا قضایی. ۴۰ گفتار هشتم: امنیت زیست محیطی.
۴۱	فصل دوم: برخی نظریه‌ها در باب امنیت
	۴۳ مقدمه. ۴۵ بخش اول: نظریه‌های خشونت و شورش. ۴۷ الف:
	نظریه آنومی. ۴۸ ب: نظریه خرده فرهنگ. ۴۹ ج: نظریه نابرابری
	اجتماعی. ۵۰ د: نظریه نوسازی. ۵۱ ه: نظریه اعتراض. ۵۲ و: نظریه
	جنبش‌های اجتماعی. ۵۲ ز: نظریه تغییر اجتماعی. ۵۵ بخش دوم:
	نظریه انگیزش و امنیت. ۵۷ بخش سوم: نظریه‌های مرتبط با تعاملات
	قومیت و امنیت. ۶۱ بخش چهارم: نظریه غفلت از وجود و ناامنی
	انسان. ۶۳ بخش پنجم: جهانی شدن و امنیت. ۶۵ بخش ششم: نظریه
	بحران‌ها و نظریه کارکردگرای ساختاری. ۶۹ بخش هفتم: امنیت و
	شکاف‌های سیاسی.
۷۱	فصل سوم: دیدگاه‌ها و نظرات اندیشمندان اسلامی
	۷۳ مقدمه. ۷۵ بخش اول: زمینه‌های تاریخی بروز ناامنی در جهان

اسلام. ۷۵ گفتار اول: انحراف نخستین؛ تبدیل امامت و خلافت به ملوکیت. ۸۲ گفتار دوم: تعاملات امنیت، با قدرت، خودکامگی و عدالت. ۹۵ گفتار سوم: سایر عوامل تشدید ترجیح امنیت. ۹۵ مبحث اول: تأمین امنیت، وظیفه اصلی حکومت‌ها در قدیم. ۹۶ مبحث دوم: تهدیدها و حملات مداوم علیه دارالاسلام. ۹۹ مبحث سوم: درگیری‌ها و آشوب‌های دایم سیاسی و فرقه‌ای. ۱۰۱ بخش دوم: امنیت در آرای برخی فلاسفه سیاسی اسلامی. ۱۰۱ گفتار اول: ابونصر فارابی. ۱۰۱ مبحث اول: امنیت شرط ضروری ایجاد اجتماع و جامعه مدنی. ۱۰۴ مبحث دوم: امنیت، نوبت و بهیمیون. ۱۰۸ مبحث سوم: ناامنی محور مدینه‌های تغلبیه و جماعیه یا احرار. ۱۰۹ مبحث چهارم: امنیت، از خیرات مشترک و عمومی. ۱۱۰ مبحث پنجم: امنیت و راهکارهای متنوع دفاعی. ۱۱۳ گفتار دوم: خواجه نصیر الدین طوسی. ۱۲۷ بخش سوم: امنیت در اندیشه خواجه نظام‌الملک طوسی، نماینده بزرگ سیاست‌نامه‌نویسی. ۱۳۹ بخش چهارم: امنیت در اندیشه فقهی محمد باقر (محقق) سبزواری.

فصل چهارم: جایگاه امنیت و ساز و کارهای تأمین آن در قرآن و روایات ۱۵۱ مقدمه. ۱۵۳ بخش اول: ارزش و اهمیت والای امنیت. ۱۵۳ گفتار اول: قرآن. ۱۶۲ گفتار دوم: روایات. ۱۶۷ بخش دوم: انواع و ابعاد امنیت. ۱۶۷ گفتار اول: امنیت معنوی (ایمان سرچشمه اصلی امنیت). ۱۶۷ مبحث اول: قرآن. ۱۷۳ مبحث دوم: روایات. ۱۸۹ گفتار دوم: امنیت فردی و اجتماعی. ۱۹۰ مبحث اول: قرآن. ۱۹۷ مبحث دوم: روایات. ۲۰۴ مبحث سوم: استنتاج. ۲۰۶ گفتار سوم: امنیت سیاسی و نظامی. ۲۰۷ مبحث اول: آیات. ۲۲۱ مبحث دوم: روایات. ۲۴۰ مبحث

سوم: استنتاج. ۲۴۳ گفتار چهارم: امنیت اقتصادی. ۲۴۳ مبحث اول: آیات. ۲۵۷ مبحث دوم: روایات. ۲۶۶ مبحث سوم: استنتاج. ۲۶۸ گفتار پنجم: امنیت حقوقی یا قضایی. ۲۶۸ مبحث اول: آیات. ۲۷۱ مبحث دوم: روایات. ۲۷۳ مبحث سوم: استنتاج. ۲۷۷ استنتاج نهایی.

کتابنامه

۲۸۱

۲۸۱ منابع فارسی و عربی. ۲۸۷ منابع انگلیسی.

پیشگفتار

روزگار ما زمانه فروریختگی مرزها و آشوب زدگی ذهن هاست. در فرایندگی بی امان داده های هوش بشری، هر گمانه ای به ترازوی نقد سنجیده می شود و هر نگره ای به مواجهه با عرصه های دگرگون شونده فهم می رود. این، همه نقشی است که پرسمان های مهم فکری در آینه جهان جدید واهی نمایند. در این میان، جامعه ما، ایستاده بر فراز استوارترین بنیادهای دینی و آیینی، به درنگی ژرف تر در حافظه تاریخی خویش نیازمند است تا زوایای پنهان سنت و بسترهای آشکار حرکت عصری خود را دیده ورانه تماشا کند. گذر از پیچ و تاب های راه دشواری که فراپیش ماست، آسان نیست. بی گمان، تنها رویکرد دانشورانه صاحبان خرد به ساحت های گوناگون وجود آدمی است که ناهنجارهایی نو می زاید و دریچه هایی تازه می گشاید.

ما نمی توانیم - و نمی سزد - که همه وقت، تنها تماشاگران تاریخی حرکت شتابنده جهان بمانیم و خویشتن را پاره ای جدا افتاده از این تکاپوی موج بدانیم. بسا پرسش ها که چون خاری ذهن جست و جوگر دانش پژوهان ما را می خلد و چاره آن، تنها پژوهش های خردورزان شیفته و شیداست. آن کسی که چشم به خورشیدهای فروزنده همواره شعله ور می دوزد، افق را

تاریک و تنگ نمی‌پندارد. ما بر سکوی استواری ایستاده‌ایم که طوفان‌های سهمگین را تاب و توان فرو شکستن آن نبوده است. امروز نیز کوشش‌های خالصانه و عالمانه اهل نظر، با رهیافتی نو به آفاق اکنون، می‌تواند سپهری شکوهمندتر از گذشته پس چشم‌ها بیاورد و باغی سرسبز از دیروز بپرورد.

کانون اندیشه جوان، جوانه‌ای است سربرکرده از دل نیازها که می‌کوشد در این میانه، برای پرکردن گسست‌ها و خلاها، همتی بایسته در کار کند و به یاری ارباب دانش و بینش، زمینه‌ساز تفهیم و تفاهم سازه‌مند فکری و داد و ستد هماهنگ فرهنگی باشد. تکیه و تأکید ما بر ارج‌گذاری پژوهش‌های جدی و نفیس در عرصه‌های گوناگون معرفتی است.

این کتاب نیز حاصل کاوشی میسور و ممکن در عرصه علوم سیاسی است که از دیدگاه قرآن کریم و روایات به بررسی مفهوم امنیت در نظام سیاسی اسلام می‌پردازد. کوشش محقق گرانمایه، جناب آقای دکتر بهرام اخوان کاظمی را سپاس می‌گوییم و با ارادت و احترام، همراهی همه صاحبان اندیشه و دوستداران فکر و فرهنگ را امید می‌بریم.

کانون اندیشه جوان

مقدمه

یکی از مفاهیم با اهمیت، پیچیده و جدید در دنیای امروز و در بسیاری از مباحث سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و ... موضوع و مفهوم امنیت است. امروزه در دنیای غرب و در حوزه مختلف اندیشه و بر حسب اندیشمندان و همچنین بر حسب مفاهیم و اصطلاحات مهم؛ صدها و شاید هزاران جلد کتاب و مقاله در این زمینه نوشته شده است. یکی از چیزهایی که جای آن جتی بعد از گذشت یک ربع قرن از انقلاب اسلامی، هنوز تا حدود زیادی خالی است؛ تهیه مجموعه کتب و دایرة المعارف‌هایی در حوزه تبیین آرای اندیشمندان اسلامی و یا براساس مفاهیم عمده سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و ... در این باره است. تألیف کتاب حاضر می‌تواند قدمی در این مسیر باشد. آن‌چه تحقیق در این زمینه را بایسته‌تر می‌کند، در درجه اول؛ نیاز کشور به چنین پژوهش‌های کاربردی در جهت استفاده عملی و اجرایی از نتایج آن در سامانه و نظام سیاسی اسلامی است و در درجه دوم؛ این است که بحث امنیت در فقه و معارف اسلامی فاقد بخش و کتاب و باب مستقلی بوده و در حوزه موضوعاتی مانند ایمان، صفات مؤمنین، جهاد، امر به معروف و نهی از منکر، دفاع فردی و عمومی، برقراری قسط و عدل، قضاوت، اجرای حدود الهی، امانت و امانت‌داری، برخورد با اشرار و

محاربان و باغیان و یاغیان و مفسدان، جاسوسان، رفع فقر و محرومیت، عدم سلطه بیگانگان، نوع تعامل با کفار و مشرکین و غیره مطرح شده است. لذا ضرورت تدوین کتابی مستقل در این زمینه لازم است که نگارنده تا کنون مشابه آن را به زبان فارسی مشاهده نکرده است. متأسفانه پیشینه این پژوهش از چندین مقاله که در فصلنامه‌های تخصصی اسلامی و یا همایش‌های چند سال اخیر ارائه شده تجاوز نمی‌کند^۱ و خلأ انجام چنین پژوهشی به خوبی احساس می‌شود. از سویی طبیعی است همان‌طور که در روش‌های تحقیق و متدولوژی از آن بحث می‌شود؛ هر پژوهشی تنها در پاسخ به شبهات و رفع آن‌ها صورت نمی‌پذیرد، بلکه می‌تواند به عنوان نمونه، نتایج تحقیق قبلی را تأیید و یا دیدگاه شاذ و نادری را تثبیت کند و یا دیدگاه مهمی را تنویر و تشریح نماید. پژوهش حاضر نیز بیشتر در راستای تنویر، تفصیل، تبویب و تدوین دیدگاه‌های اسلامی در موضوع حاضر براساس قرآن و روایات نبوی و معصومین (ع) انجام شده است؛ با این وجود نیز می‌تواند به شبهاتی مانند موارد زیر پاسخ دهد:

اسلام فاقد دیدگاه مدون و امروزی (عصری) درباره مفهوم متحول و

۱. از جمله می‌توان به «ویژه‌نامه امنیت» در فصلنامه علوم سیاسی؛ سال سوم، شماره نهم، تابستان ۱۳۷۹ اشاره کرد. همچنین مقاله حجت‌الاسلام دری نجف‌آبادی در مجله حکومت اسلامی، شماره ۱۸، زمستان ۱۳۷۹ شایان توجه است. چند مقاله نسبتاً مفید هم در کنگره بین‌المللی امام علی (ع) و عدالت، وحدت و امنیت (تهران، پژوهشگاه علوم انسانی، ۲۳ تا ۲۶ اسفند ۷۹) نیز در خور ذکر است که فقط به صورت بولتن و نه در مجموعه مقالات همایش چاپ شده است. لازم به ذکر است که نشانی مقالات مفید و استفاده شده در بخش منابع آمده است.

پیچیده امنیت، به ویژه در ابعاد همه جانبه آن از جمله معنوی، فردی و اجتماعی، سیاسی و نظامی، اقتصادی، حقوقی و ... است!

امنیت مورد ادعای آرای اسلامی، امنیت پلیسی و در سایه شمشیر و خودکامگی است. اسلام براساس روایاتی مانند «لابد من امیر بر او فاجر» و غیره معتقد به تقدم امنیت بر فضایل و آرمان‌هایی مانند عدالت و آزادی است!

در آرای اسلامی، وجه دنیایی و مادی امنیت جهت شهروندان و مردم، به نفع تأمین امنیت و طمأنینه معنوی، مغفول واقع گشته است!

سؤال اصلی این پژوهش را می‌توان اختصاراً این گونه بیان کرد:

آیا امنیت و انواع و ابعاد و سازوکارهای تأمین آن در منابع قرآنی و روایی تعریف شده است؟ از این منظر، چه ارتباط و پیوندی میان ابعاد امنیت وجود داشته و شاکله آن بر چه مبنایی استوار است؟ همچنین سازوکارهای تأمین امنیت در کلیه ابعاد آن کدام است؟

این پژوهش اگر چه اکتشافی و به دنبال مفهوم امنیت و راه کارهای تأمین آن در نظام اسلامی است، با این وجود، مدعا و فرضیه خود را این گونه مطرح می‌سازد:

به نظر می‌رسد امنیت و سازوکارهای تأمین آن در کلیه ابعاد، در منابع اسلامی آمده است. ایمان و امنیت معنوی، سرچشمه و مبنای اصلی کلیه ابعاد امنیت و سازوکارهای تأمین آن بوده و بین این ابعاد و سازوکارها، هم پیوندی و توازن عمیقی برقرار است و هر گونه قوت یا ضعف و ناامنی در یک بُعد بر سایر ابعاد و حوزه‌ها کاملاً مؤثر است.

این تحقیق در سال ۱۳۸۲ شروع و اواسط تابستان ۱۳۸۳ به پایان رسیده است؛ لذا منابع موجود تا این مقطع، بررسی شده‌اند.^۱ همانطور که در فهرست خواهد آمد، سازماندهی تحقیق شامل پنج فصل است، ضمن این که در فصل چهارم سعی شده به تفکیک ابعاد امنیت، سازوکارهای تأمین امنیت به شکل دقیق‌تر معرفی گردند و با این راه‌کار از حجم استنتاج نهایی کاسته شده است. تقسیم‌بندی عناوین به ترتیب اهم عبارتند از فصل، بخش، گفتار، مبحث، حروف ابجد و اعداد ریاضی.

شایان ذکر است سعی شده در ارائه سازوکارها، کلیه موارد تا جای ممکن مستند به قرآن و روایات باشد. نگارنده بر حسب دریافت و تحلیل خود بدین کار مبادرت کرده و بدیهی است مدعی احصای کلیه سازوکارها نیست و امیدوار است که چنین پژوهش‌هایی با فعالیت سایر محققین، از غنا و محتوا و پیگیری لازم برخوردار شود.

۱. در بخش قرآنی این تحقیق علاوه بر مطالعه و بررسی کامل تفسیر المیزان، به تفاسیر نمونه و مجمع البیان نیز مراجعه شده است. همچنین هزاران حدیث و روایت با مراجعه به نهج البلاغه امام علی (ع) و کتب روایی، مورد بررسی قرار گرفته است که از جمله آنها یک‌صد و ده جلد بحار الانوار، کتب اربعه اصول کافی، تهذیب، استبصار، من لا یحضر الفقه، همچنین کتب و مسایل الشیعه، مستدرک الوسائل، تحف العقول، سفینه البحار، میزان الحکمه می‌باشند و کلیه احادیث این کتب در موضوع امنیت و سایر موضوعات مشابه مورد بررسی کامل و دقیق قرار گرفته‌اند. نگارنده خدا را شاکر است که انجام این پژوهش باعث آشنایی بیشتر وی با ذخایر و معارف اسلامی گردید.